

અસ્વીકરણ: સ્થાનિક ભાષામાં અનુવાદિત આ ચુકાદા/હુકમનો હેતુ પક્ષકારોને તેમની ભાષામાં જાણકારી ઉપલબ્ધ કરાવવા માત્રનો છે અને તેનો અન્યથા ઉપયોગ થઈ શકશે નહિ. અન્ય તમામ વ્યવહારિક તેમજ સરકારી ઉદ્દેશો માટે મૂળ અંગ્રેજી ચુકાદો/હુકમ જ પ્રમાણિત અને માન્ય રહેશે.

DISCLAIMER: The translated judgment in vernacular language is meant for the restricted use of the litigant to understand it in his/ her language and may not be used for any other purpose. For all practical and official purposes, the English version of the judgment shall be authentic and shall hold the field for the purpose of execution and implementation.

=====

કૃષ્ણા મોહન કુલ ઉર્ફે નાની ચરણ કુલ અને અન્યો.

વીરુધ્ધ

પ્રતિમા મેઈતી અને અન્યો

સપ્ટેમ્બર ૯, ૨૦૦૩

[માનનીય ન્યાયમુર્તી શ્રી દોરાઈસ્વામી રાજુ અને માનનીય ન્યાયમુર્તી શ્રી અરિજીત પાસાયત]

દીવાની કાર્યરિતિ સંહિતા, ૧૯૦૮ :

કલમ-૧૦૦- સેકન્ડ અપીલ - અપીલકર્તા એ મિલકતના કબજા નો

દાવો એવા કારણસર કરેલ કે નોંધાયેલ સમાધાન લેખ એવી વ્યક્તિ

મારફતે લખવામાં આવેલ હોવાનું કહેવામાં આવેલ કે લેખ લખનાર વૃદ્ધ

હતા તેમજ માનસિક અને શારીરીક રીતે યોગ્ય સ્થિતિમાં ન હતા. -

પ્રતિવિવાદીએ ટ્રાયલ કોર્ટ સમક્ષ જાહેરાત અને કાયમી મનાઈ હુકમ માટે દાવો દાખલ કરી આક્ષેપ મુકેલ કે અપીલકર્તા ઓએ સમાધાન લેખ લખનાર ઉપર અનુચિત પ્રભાવ પાડી તેમજ છેતરપીંડી કરેલ છે. - ટ્રાયલ કોર્ટે પ્રતિવિવાદીનો દાવો એવા કારણસર કાઢી નાખેલ કે પ્રતિવિવાદી, લેખ ની માન્યતા સાબિત કરવામાં નિષ્ફળ ગયેલ છે -ફર્સ્ટ અપીલ અદાલતે ટ્રાયલ કોર્ટ ના ચુકાદા ની પુષ્ટિ કરી - ઉપલી અદાલતે એકસરખા અવલોકનોને ફેરવી નાખ્યા - અપીલમાં, એવું ઠરાવ્યું કે, નીચેની કોર્ટે સમાધાન લેખ ની વૈધતા ની સાબિતી નો બોજો પ્રતિવિવાદી પર હોવાનું માની ભૂલ કરેલ છે. - લેખલખનાર સાથે અપીલકર્તાના સંબંધો વિશ્વસનીય હતા તેથી પુરાવા નો બોજો અપીલકર્તા ઉપર રહેલ - આમ હાઇકોર્ટની દખલગીરી ન્યાયી ઠેરવવામાં આવી-પુરાવા નો કાયદો, ૧૮૭૨ - કલમ ૧૧૧.

અપીલકર્તા-સામાવાળાઓએ નોંધાયેલ સમાધાન લેખ કે જે તા.

૧૧.૭.૧૯૭૦ ના રોજ સમાધાનલેખ ના કર્તા દ્વારા લખી આપવામાં આવેલ હોવાનું કહેવામાં આવે છે તેના આધારે દાવા વાળી મિલકત ના કબજા ની માંગણી રીસપોન્ડન્ટ-વાદી સામે કરેલ. રીસપોન્ડન્ટએ ટ્રાયલ કોર્ટ સમક્ષ જાહેરાત અને કાયમી મનાઈહુકમ ની માંગણી કરી એવી રજૂઆત કરેલ કે સમાધાન લેખ લખનાર ૧૦૦ વરસ કરતા વધુ વય ના હતા;સમાધાન નો લેખ લખનાર લેખ કરતી વખતે લકવગ્રસ્ત હતા અને શારીરીક તેમજ માનસિક રીતે યોગ્ય અવસ્થામાં ન હતા. અને એવા પણ કોઈ સાક્ષી થી સાબિત કરવામાં આવેલ નહીં કે સમાધાન માં અંગૂઠા ની છાપ છે તે કહેવાતા ડાબા અંગૂઠા નું નિસાન સમાધાનલેખ ના કર્તા એ કરી આપેલ હતું . પ્રતિવિવાદી સમાધાનલેખ ની વૈધતા સાબિત કરવામાં અસફળ રહેલ હોઈ ટ્રાયલ કોર્ટ દાવો નામંજૂર કરેલ. ફર્સ્ટ અપીલ અદાલતે ટ્રાયલ કોર્ટ ના ચુકાદા ને માન્ય રાખેલ અને ઠરાવેલ કે

પ્રતિવિવાદી સમાધાનલેખ ના કર્તા ની વય સાબિત કરી શકેલ નહીં.

હાઇકોર્ટે પ્રતિવિવાદી ની સેકન્ડ અપીલ મંજૂર રાખેલ અને ઠરાવેલ કે

સમાધાન લેખ ની વૈધયતા તેમજ સમાધાનલેખ રદબાતલ અને અમાન્ય

હોવાનું સાબિત કરવાનો બોજો અપીલકર્તા પર હતો.

આ અદાલતમાં અપીલમાં, અપીલકર્તાઓએ દલીલ કરી હતી કે ઉચ્ચ અદાલત,

કલમ ૧૦૦ સી. પી. સી. હેઠળની અપીલમાં, નીચલી અદાલતો દ્વારા નોંધાયેલા

સહવર્તી તારણોમાં દખલ કરી શકતી નથી; કે સમાધાન લેખના કર્તા લખાણ

સમયે શારીરિક અને માનસિક રીતે સ્વસ્થ સ્થિતિમાં હતો.

અપીલ નામંજૂર કરતાં કોર્ટે

ઠરાવ્યું કે : ૧. કલમ ૧૦૦ સી. પી. સી. હેઠળ ના અધિકારક્ષેત્રનો ઉપયોગ

કરતી વખતે હકીકતના સહવર્તી તારણો સાથે ઉચ્ચ અદાલત ને દખલગીરીનો

અવકાશ ખૂબ જ મર્યાદિત છે. પરંતુ જ્યાં ટ્રાયલ કોર્ટ અને/અથવા ફર્સ્ટ

અપીલીય અદાલતે કાયદાના પ્રશ્નનું મૂલ્યાંકન કરવામાં પોતાને ખોટી દિશા

આપી હોય અને સમાધાન દસ્તાવેજની માન્યતા સાબિત કરવાની

જવાબદારી ખોટા પક્ષ પર મૂકી હોય, તો કલમ ૧૦૦ સી. પી. સી. હેઠળ કાયદાનો નોંધપાત્ર મુદ્દો તૈયાર કર્યા પછી દખલગીરીનો અવકાશ છે.[૫૦૧-એચ, ૫૦૨-એ, બી]

મરહૂમ યાદરાવ દાજીબા શ્રાવણે વતી તેમના વારસદારો વિરુદ્ધ

મરહૂમ નાનીલાલ હરકચંદ શાહ અને બીજાઓ [૨૦૦૨] ૬ એસસીસી ૪૦૪ અને નીલિકાંતન અને અન્યો. વિ.મલ્લિકા બેગમ, [૨૦૦૨] ૨ એસસીસી. ૪૪૦, પર આધાર રાખેલ .

ચંદ્ર ભાન વિરુદ્ધ પમ્મા બાઈ અને બીજા., [૨૦૦૨] ૯ એસસીસી ૫૬૫

અને શાખાહારી પરવતરાવ કરાહલે અને અન્ય વિરુદ્ધ.ભીમાશંકર પરવતરાવ કરાહલે, [૨૦૦૨] ૯ એસસીસી ૬૦૮, જુદો તારવેલ.

૨. ફર્સ્ટ અપીલ અદાલતે સંબંધિત સામગ્રીની સંપૂર્ણપણે અવગણના કરી હતી અને સંપૂર્ણ રીતે ભૂલભરેલું તારણ નોંધ્યું હતું કે સમાધાનલેખ લખનાર ની ઉંમર સંબંધિત કોઈ સામગ્રી નથી જ્યારે કે સંબંધિત દસ્તાવેજ પોતે જ લેખલખનાર ની વય દર્શાવે છે. નીચેની અદાલતોએ પ્રતિવિવાદીઓ પર

ખતનું લખાણ સાબિત કરવાની જવાબદારી ખોટી રીતે મૂકી છે. સામાવાળાઓ દ્વારા દસ્તાવેજની માન્યતા સામે પડકાર ફેંકવામાં આવ્યો હતો. સમાધાનના દસ્તાવેજની માન્યતા સાબિત કરવાની જવાબદારી અપીલકર્તાઓ પર હતી.
[૫૦૨-ઈ-૭]

૩. જ્યારે દાવામાં છેતરપિંડી, ખોટી રજૂઆત અથવા અનુચિત પ્રભાવનો આરોપ એક પક્ષ દ્વારા મૂકવામાં આવ્યો હોય , ત્યારે આવી છેતરપિંડી, અનુચિત પ્રભાવ અથવા ખોટી રજૂઆત સાબિત કરવાનો બોજો તે પક્ષ પર હોય છે. પરંતુ જ્યારે કોઈ વ્યક્તિ બીજા સાથે વિશ્વાસના સંબંધમાં હોય અને પછીનો વ્યક્તિ સક્રિય વિશ્વાસની સ્થિતિમાં હોય, ત્યારે છેતરપિંડી, ખોટી રજૂઆત અથવા અનુચિત પ્રભાવની ગેરહાજરી સાબિત કરવાનો બોજો પ્રભુત્વ ધરાવતી વ્યક્તિ એટલે કે પક્ષ પર હોય છે. તેણે સાબિત કરવું પડશે કે વ્યવહાર વાજબી રીતે થયેલ હતો અને વ્યવહાર વાસ્તવિક અને પ્રામાણિક છે. આવા કિસ્સામાં, વ્યવહારની સદ્ભાવના સાબિત કરવાનો બોજો પ્રભાવ ધરાવતા પક્ષ પર મૂકવામાં આવે છે. બીજા સાથે વિશ્વાસુ સંબંધમાં ઊભેલી વ્યક્તિની

ફરજ છે કે તેને સોંપવામાં આવેલા હિતોનું તે રક્ષણ કરે અને અદાલત આવી વ્યક્તિઓ વચ્ચેના તમામ વ્યવહારો પર ઉત્સાહપૂર્વક નજર રાખશે કે જેથી રક્ષક, તેના પ્રભાવ અથવા વિશ્વાસનો ઉપયોગ પોતા ના લાભ માટે ન કરી શકે. જ્યારે ફરિયાદ કરનાર પક્ષ આપો સંબંધ દર્શાવે છે, ત્યારે કાયદો એવું અનુમાન કરે છે કે દરેક વસ્તુ વ્યવહાર વિરુદ્ધ ના છે અને વિશ્વાસ અથવા ટ્રસ્ટનું પદ ધરાવતી વ્યક્તિ પર તે બતાવવાની જવાબદારી મૂકવામાં આવે છે કે વ્યવહાર સંપૂર્ણપણે વાજબી અને યોગ્ય છે તેમજ તેના હેઠા નો કોઈ લાભ લેવામાં આવ્યો નથી. આ સિદ્ધાંત ભારતીય પુરાવા અધિનિયમ, ૧૮૭૨ની કલમ ૧૧૧માં અંકિત કરવામાં આવ્યો છે.[૫૦૨-G, H, ૫૦૩-A-C]

જ. એકબીજા સાથે વિસ્વસનીય સંબંધ માં રહેલી વ્યક્તિઓ વચ્ચેના વ્યવહારોની માન્યતાને નક્કી કરવામાં, તે જોવાનું ખૂબ જ મહત્વપૂર્ણ છે કે બીજાને લાભ આપનાર વ્યક્તિ પાસે સક્ષમ અને સ્વતંત્ર સલાહ હતી કે કેમ. આવા કિસ્સાઓમાં લાભની પ્રકૃતિ પ્રદાન કરતી વ્યક્તિની ઉંમર અથવા ક્ષમતા ખૂબ જ મહત્વપૂર્ણ છે. દસ્તાવેજ હેઠળ દાતા/લાભાર્થી માટે દસ્તાવેજ કાયદા મુજબ યોગ્ય રીતે લખવામાં આવેલ હોવાનું સાબિત કરવું હંમેશા ફરજિયાત

છે, ભલે તે દસ્તાવેજ હેઠળ લાભ મેળવવા અથવા અધિકારોનો દાવો કરવા માટે વ્યવહારની વાજબીતા અથવા અન્યથા પણ હોય, પછી ભલે તે પક્ષ અદાલત સમક્ષ સામાવાળા કે વાદી હોય. એક વૃદ્ધ, નિરક્ષર, બીમાર વ્યક્તિ સંપૂર્ણપણે દસ્તાવેજ ના પ્રકાર કે તેના તથ્યો ને સમજી શકવામાં અસમર્થ છે. . એ પ્રસ્થાપિત થવું જોઈએ કે લેખ લખનાર નું માત્ર શારીરીક કૃત્ય નહીં પરંતુ માનસિક કૃત્ય સામેલ હતું. [૫૦૪-A-C, H, ૫૦૫-A]

શ્રીમતી ફ્રીદ-ઉન-નિસા વિ. મુન્શી મુખ્તાર અહમદ અને અન્ય., **AIR**

[૧૯૨૫] **PC** ૨૦૪ અને શ્રીમતી. ખારબુલા કૌર વિ. જંગ બહાદુર રાય અને અન્યો, **AIR** (૧૯૬૩) **SC** ૧૨૦૩ પર આધાર રાખ્યો હતો.

એશબર્નરના સમાનતાના સિદ્ધાંતો, બીજી આવૃત્તિ, પાનું ૨૨૯, પર આધાર રાખ્યો.

સિવિલ એપેલેટ જ્યુરિસડીક્શન:

સિવિલ અપીલ નંબર ૭૧૩૩/૨૦૦૩.

કલકત્તા હાઈકોર્ટના એસ. એ. નં. ૧૩૩/૧૯૯૯ના તા. ૨૯.૧.૨૦૦૨ ના

ચુકાદા અને આદેશમાંથી.

અપીલકર્તાઓ માટે એસ. સી. ઘોષ અને સતીશ વિગ.

પ્રતિવિવાદી માટે જી. એસ. ચેટર્જી અને તારા ચંદ્ર શર્મા .

કોર્ટનો ચુકાદો આપવામાં આવ્યો હતો મારફતે

અરિજીત પસાચાત, ન્યા.,: પરવાનગી આપવામાં આવી.

વાદગ્રસ્ત ચુકાદા દ્વારા, કલકત્તા હાઈકોર્ટના વિદ્વાન સીંગલ જજે ચુકાદો આપેલ

હતો કે, દાસુ ચરણ કુલ (હવે પછી 'સમાધાનલેખ ના કર્તા' તરીકે ઓળખાય

છે) દ્વારા કથિત રીતે કરવામાં આવેલ સમાધાનનું ખત રદબાતલ અને અમાન્ય

દસ્તાવેજ છે. સમાધાનના નોંધાયેલા ખત કે જે કથિત રીતે વહીવટકર્તા દ્વારા

તા.૧૧.૭.૧૯૭૦ ના રોજ લખવામાં આવેલ છે તે સમાધાનલેખ તેના કર્તા

ના સંબંધીઓ ની તકરાર નું વિષય વસ્તુ છે. દશરથી કુલના પુત્ર ફાની

ચરણ કુલની પુત્રી પ્રતિમા મૈતી દ્વારા જાહેરાત અને કાયમી મનાઈ હુકમ માટે નો
દાવો દાખલ કરવામાં આવ્યો હતો. મુકદ્દમાવાળી મિલકત મૂળરૂપે દશરથી
કુલની હતી, જેનું વર્ષ ૧૯૭૨માં અવસાન થયું હતું. તેમના પુત્ર ફાની ચરણ
કુલનું ૧૯૭૯માં અવસાન થયું હતું. દાવા અરજી માં એવી હકીકત હતી કે
બ્લોક લેન્ડ રિફોર્મ્સ ઓફિસરના કાર્યાલયમાંથી જાણમાં આવેલ કે સામાવાળા
નંબર ૧-કૃષ્ણ મોહન કુલ (વર્તમાન અપીલમાં અપીલકર્તા નંબર ૧)ના એ
તા.૧૧.૭.૧૯૭૦ ના નોંધાયેલ સમાધાન લેખ દાખલ કરેલ, તે લેખ ને
રદબાતલ અને અમાન્ય જાહેર કરવું જરૂરી હતું કારણ કે તે બનાવટી દસ્તાવેજ
હતો. જેમના નામો લેખમાં સાક્ષી તરીકે દર્શાવેલ છે એવા કોઈ સાક્ષીઓ
અસ્તિત્વમાં નહોતા કે જે લેખ વાંદીઓ ની મિલકત પડાવી લેવા ઊભું
કરેલ હતું. આ પૃષ્ઠભૂમિમાં એવો આક્ષેપ કરવામાં આવ્યો હતો કે સમાધાનનું
ખત કૃષ્ણ મોહન કુલ (સામાવાળા નંબર ૧) દ્વારા બદહેતુથી બનાવવામાં આવ્યું
હતું. તકરારી સામાવાળાઓએ લેખિત નિવેદનો દાખલ કરીને વલણ અપનાવ્યું

હતું કે ખત સંપૂર્ણપણે યોગ્ય હતું અને તેની સાથે કોઈ ગેરકાયદેસરતા જોડાયેલ ન હતી.

ટ્રાયલ કોર્ટ સમક્ષ ઘણા સાક્ષીઓને એવું પ્રસ્થાપિત કરવા તપાસવા માં આવી હતી, કે કથિત તકરારી સમાધાન લેખ લખતી વખતે લખનાર ની ઉંમર ૧૦૦ વર્ષથી વધુ હતી. તેઓ લકવાગ્રસ્ત હતા અને તેમની માનસિક અને શારીરિક સ્થિતિ યોગ્ય નહોતી. હકીકત માં તે લકવાગ્રસ્ત પથારીવશ હતા તેમ છતાં તેમના ડાબા અંગૂઠાની છાપ દસ્તાવેજ પર કરવામાં આવેલ હોવાનું કહેવાયું હતું, તેમ છતાં એવો કોઈ સાક્ષી ન હતો કે જે સાબિત કરી શકે કે હકીકતમાં તેણે તેના અંગૂઠાની છાપ મૂકી હતી. આ હકીકત હોઈ, ખતને રદબાતલ અને અમાન્ય જાહેર કરવાનું હતું. હરીફ સામાવાળાઓએ એવું પણ અપનાવ્યું હતું કે એવું નથી કે સમાધાન લેખ લખનાર દસ્તાવેજ લખતા સમયે શારીરિક કે માનસિક રીતે યોગ્ય સ્થિતિમાં ન હતો. ટ્રાયલ કોર્ટે વાદીની અરજીને નકારી કાઢી હતી અને દાવો ફગાવી દીધો હતો.

ફર્સ્ટ અપીલીય અદાલત સમક્ષ પણ આવું જ થયું હતું. વાદીઓ હાજર થતાં ઉચ્ચ અદાલત દ્વારા સેકન્ડ અપીલમાં નીચેના મુદ્દા ઘડવામાં આવ્યા હતા:

"પક્ષકારો ના હિત ધરાવતા પૂર્વજોએ લખેલ સમાધાનલેખ કાયદામાં માન્ય છે કે કેમ. હકીકતમાં, કાયદાના આવા નોંધપાત્ર મુદ્દા માં એ પ્રશ્નનો પણ સમાવેશ થવો જોઈએ કે શું નીચેની અદાલતોના ચુકાદાઓ તે સમાધાન લેખનું મૂલ્યાંકન કરવામાં તર્કવિરુદ્ધ છે કે કેમ "

ઉચ્ચ અદાલતે એવો મત વ્યક્ત કર્યો હતો કે ટ્રાયલ કોર્ટ અને ફર્સ્ટ અપીલ કોર્ટ બંનેનો અભિગમ ભૂલભરેલો હતો. નીચે મુજબ ના તથ્યાત્મક પાસાઓને સુસંગત માનવામાં આવ્યા હતા. વાદીઓએ દસ્તાવેજની પ્રમાણિત નકલ રજૂ કરી હતી, જ્યારે સામાવાળાઓએ મૂળ નકલ રજૂ કરી હતી. તે સમાધાનનો દસ્તાવેજ માં દાસુ ચરણ કુલને દાતા તરીકે દર્શાવવામાં આવ્યો હતો, અને આશ્ચર્યજનક રીતે દાતા અને અન્ય બે વ્યક્તિઓ નામે નાની ચરણ કુલ અને

તેનો સગીર પુત્ર જગદીશ કુલ પણ હતા. ડાબા હાથ ના અંગૂઠા ની છાપ ની ઓળખ હૃદય કૃષ્ણ દાસ નામના વ્યક્તિએ કરી હતી. આ દસ્તાવેજ એક એન. આર. દત્તા દ્વારા ટાઈપ કરવામાં માં આવ્યો હતો અને સાક્ષીઓના નામ માટેના ખાના માં, લેખક હૃદય કૃષ્ણ દાસના નામ સાથે અન્ય બે વ્યક્તિઓ નામે નંતુ બિહારી રે અને પી. કે. મૈતી દરશાવેલ હતા. સમાધાનના દસ્તાવેજમાં દાતાએ તેમની ઉંમર ૧૦૬ વર્ષ દર્શાવી હતી. એવું પણ સૂચવવામાં આવ્યું હતું કે તે વૃદ્ધાવસ્થા અને વિવિધ બિમારીઓ અને અન્ય માનસિક આઘાત ને કારણે નબળો પડી ગયો હતો. ઉચ્ચ અદાલત અનુસાર, નીચેની અદાલતોએ સમાધાનના દસ્તાવેજની માન્યતા સાબિત કરવાની જવાબદારી ખોટી રીતે વાદીઓ પર મૂકી હતી. એવું અવલોકન કરવામાં આવ્યું હતું કે ફર્સ્ટ અપીલ અદાલતે આ મામલાને ખૂબ જ ખોટી રીતે હાથ ધર્યો હતો અને તે એવા નિષ્કર્ષ પર પણ પહોંચી હતી કે સમાધાનલેખ લખનાર ની ઉંમર પુરવાર થયેલ નથી. એ બાબત પરત્વે ધ્યાન દોરવામાં આવેલ કે તકરારી ખત સૂચવે છે કે તકરારી લેખ લખતી વખતે લેખ લખનાર ૧૦૬ વર્ષની વય ના હતા.

પ્રશ્ન વાળા સમાધાનલેખ ની સાબિતી માટે કોઈ પણ સાક્ષીને તપાસેલ નહીં. એટલુંજ નહીં લેખ લખનાર ના ડાબા હાથ ના અંગૂઠા ની છાપ ની ઓળખ આપનાર સાક્ષી ને પણ તપાસેલ નહીં. ઉચ્ચ અદાલતે તારણ આપેલ કે લેખ લખનાર એક નિરક્ષર વ્યક્તિ હતા, તેમજ તે યોગ્ય શારીરિક અને માનસિક સ્થિતિમાં ન હતા અને તેથી, તારીખ ૧૧.૭.૧૯૭૦ ના સમાધાન અને ટ્રસ્ટનો ખત રદબાતલ અને અમાન્ય છે. દાવાવાળી મિલકતમાં વાદીના કબજાને ખલેલ પહોંચાડવા માટે બચાવ પક્ષ ને કાયમી ધોરણે અટકાવવામાં આવ્યાં હતા.

અપીલકર્તાઓના વિદ્વાન વકીલે રજૂઆત કરી હતી કે ઉચ્ચ અદાલતે સિવિલ પ્રોસિજર કોડ, ૧૯૦૮ (ટૂંકમાં 'સી. પી. સી.') ની કલમ ૧૦૦ હેઠળ ની અપીલ પર કાર્યવાહી કરતી વખતે ટ્રાયલ કોર્ટ અને ફર્સ્ટ અપીલ કોર્ટ દ્વારા નોંધાયેલા સહવર્તી તારણોમાં દખલ કરવી જોઈએ નહીં. એવી રજૂઆત કરવામાં આવી હતી કે સમાધાન લેખ સમયે સમાધાનલેખ ના કર્તા યોગ્ય શારીરિક અને માનસિક સ્થિતિમાં ન હતા તેવા નિષ્કર્ષ પર આવવા માટે કોઈ સામગ્રી ન હતી.

આમ હોવાથી, ઉચ્ચ અદાલતે ટ્રાયલ કોર્ટ અને ફર્સ્ટ અપીલ કોર્ટ દ્વારા લેવામાં આવેલા તારણોમાં દખલ કરવી જોઈ તી ન હતી.

પ્રત્યુત્તર માં, પ્રતિવિવાદીઓ (વાદી ૧,૨ અને ૩) ના વિદ્વાન વકીલે રજૂઆત કરી હતી કે ઉચ્ચ અદાલતે નીચલી અદાલતના આદેશોમાં યોગ્ય રીતે દખલ કરી છે કારણ કે તારણો સંપૂર્ણપણે કાયદાની જોગવાઈઓને ખોટી રીતે સમજવા પર હતા. ઉચ્ચ અદાલતે યોગ્ય રીતે નોંધ્યું હતું કે સમાધાનના દસ્તાવેજની માન્યતા અથવા અન્યથા સાબિત કરવા માટે વાદી પર ખોટી રીતે જવાબદારી મૂકવામાં આવી હતી.

આપણે સૌ પ્રથમ હકીકતના સહવર્તી તારણોમાં દખલ કરવા માટે ઉચ્ચ ન્યાયાલયના અધિકારક્ષેત્રને લગતા પ્રશ્નનો ઉકેલ લાવીશું. અપીલકર્તાઓ ના વિદ્વાન વકીલ દ્વારા ચંદ્ર ભાન વિરુદ્ધ પમ્મા બાઈ અને અન્ય , [૨૦૦૨] ૯ એસ. સી. સી. ૫૬૫, શાખાહરી પરવતરાવ કરાહલે અને અન્ય વિરુદ્ધ ભીમાશંકર પરવતરાવ કરાહલે, [૨૦૦૨] ૯ એસ. સી. સી. ૬૦૮ નો સંદર્ભ આપેલ.જ્યાં સુધી પ્રથમ નિર્ણયનો સંબંધ છે, નીચલી અદાલત અને ફર્સ્ટ અપીલ અદાલત દ્વારા નોંધાયેલા તથ્યાત્મક તારણોને ધ્યાનમાં રાખીને એવું માનવામાં આવ્યું હતું કે હકીકતના સહવર્તી તારણોમાં દખલગીરી વાજબી નથી.

કબજા સંબંધી પ્રશ્ન અને બે અદાલતોએ મુખ્યત્વે વાસ્તવિક સ્થિતિને ધ્યાનમાં રાખીને કબજાના પ્રશ્નનો નિર્ણય લીધો હતો.તે પૃષ્ઠભૂમિમાં, આ અદાલતે અવલોકન કર્યું હતું કે સીપીસી ની કલમ ૧૦૦ હેઠળના અધિકારક્ષેત્રનો ઉપયોગ થવો જોઈતો ન હતો. જ્યાં સુધી બીજા નિર્ણયનો સંબંધ છે, સ્થિતિ લગભગ સમાન હતી અને એવું ઠરાવવામાં આવેલ કે નીચલી અદાલતોના સહવર્તી તારણોથી વિપરીત તારણો હતા કે જેનો આધાર પક્ષનીવેદન માં , ઘડવામાં આવેલા મુદ્દાઓ અથવા કોઈ પણ નીચલી અદાલતો દ્વારા આપવામાં આવેલા પ્રશ્ન ના ખરેખર નિર્ણય ના આધાર વગરના તારણો ટકી શકે નહીં. વર્તમાન કેસમાં વાસ્તવિક સ્થિતિ સંપૂર્ણપણે અલગ હોઈ તે નિર્ણય પણ અપીલકર્તાઓને કોઈ પણ રીતે મદદ કરતો નથી.

અપીલકર્તાઓ ના વિદ્વાન વકીલે યોગ્ય રીતે દલીલ કરી હોવા છતાં કલમ ૧૦૦ સી. પી. સી. હેઠળના અધિકારક્ષેત્રનો ઉપયોગ કરતી વખતે હકીકતના સહવર્તી તારણોમાં દખલગીરીનો અવકાશ ખૂબ જ મર્યાદિત છે, જ્યારે ટ્રાયલ

કોર્ટ અને/અથવા ફર્સ્ટ અપીલ અદાલતે કાયદાના પ્રશ્નનું મૂલ્યાંકન કરવામાં પોતાને ખોટી દિશા આપી સાબિતી નો બોજો ખોટા પક્ષ પર મુકેલ ત્યારે અગત્યનો કાયદા નો મુદ્દો ઘડ્યા પછી કલમ ૧૦૦ સી. પી. સી. હેઠળ ચોક્કસપણે દખલગીરીનો અવકાશ છે.

જેમ કે મરહૂમ યાદરાવ દાજીબા શ્રાવણે ના વારસદારો વી. અને મરહૂમ નાનીલાલ હરકચંદ શાહ અને અન્યો, [૨૦૦૨] ૬ એસ. સી. સી. ૪૦૪ ના ચુકાદા માં નોંધ્યા પ્રમાણે, જો ટ્રાયલ કોર્ટ અને ફર્સ્ટ અપીલ કોર્ટના ચુકાદાઓ દસ્તાવેજી પુરાવાના ખોટા અર્થઘટન અથવા અસ્વીકાર્ય પુરાવાની વિચારણા અથવા મહત્વના પુરાવાની અવગણના પર આધારિત હોય અથવા હકીકતના નિષ્કર્ષ પર સાક્ષીઓ અથવા પક્ષો દ્વારા કરવામાં આવેલા સ્વીકાર અથવા છૂટછાટની અવગણના કરવામાં આવી હોય, તો ઉચ્ચ અદાલત અપીલમાં દખલ કરી શકે છે.

નીલકાંતન અને અન્યો વિરુદ્ધ મલ્લિકા બેગમ, [૨૦૦૨] ૨ એસ. સી.

સી. ૪૪૦માં એવું માનવામાં આવ્યું હતું કે જ્યારે તારણો રેકૉર્ડ પરના

કોઈપણ કાનૂની પુરાવાના આધાર વિના નાં હોય અથવા તે પુરાવાના ખોટા વાંચન પર આધારિત હોય અથવા કોઈ કાનૂની નબળાઈથી પીડાતા હોય કે જે કોઈ પણ પક્ષકારોના કેસને મુખ્યત્વે વિરુદ્ધ રીતે અસર કરતા હોય.ત્યારે નોંધાયેલા તથ્યોના તારણોને બાજુ પર મૂકવા જોઈએ.

જેમ કે ઉચ્ચ અદાલત દ્વારા ધ્યાન દોરવામાં આવ્યું કે , ફર્સ્ટ અપીલ અદાલતે સંબંધિત સામગ્રીની સંપૂર્ણપણે અવગણના કરી સંપૂર્ણપણે ભૂલભરેલું તારણ નોંધ્યું હતું કે લેખ લખનાર ની ઉંમર અંગે કોઈ સામગ્રી નથી જ્યારે કે પ્રશ્નવાળો દસ્તાવેજ પોતે જ વય સૂચવે છે. અદાલત એવો કેસ ચલાવી રહી હતી કે જેમાં એક વૃદ્ધ, બીમાર નિરક્ષર વ્યક્તિ લેખ લખનાર હોવાનું કહેવામાં આવતું હતું અને લેખ ના લખાણ અંગે ના કે અંગૂઠા ના નિસાન ની છાપ હોવા અંગે ના કોઈ સાક્ષી ને તપાસવામાં આવેલ ન હતા. ઉચ્ચ અદાલત દ્વારા યોગ્ય રીતે નોંધવામાં આવેલ કે નીચેની અદાલતોએ દાસુ ચરણ કુલ દ્વારા કરવામાં આવેલા દસ્તાવેજના લખાણ ને સાબિત કરવાની જવાબદારી વાદીઓ પર ખોટી રીતે મૂકી છે.વાદીઓ દ્વારા દસ્તાવેજની માન્યતાને પડકારવામાં આવ્યો હતો.સમાધાનના દસ્તાવેજની માન્યતા સાબિત કરવાની જવાબદારી સામાવાળા

નંબર ૧ પર હતી.જ્યારે દાવામાં છેતરપિંડી, ખોટી રજૂઆત અથવા અનુચિત પ્રભાવનો આરોપ એક પક્ષે મુકેલ હોય , ત્યારે સામાન્ય રીતે, આવી છેતરપિંડી, અનુચિત પ્રભાવ અથવા ખોટી રજૂઆત સાબિત કરવાનો બોજ તેના પર હોય છે.પરંતુ, જ્યારે કોઈ વ્યક્તિ અન્ય વ્યક્તિ સાથે વિશ્વાસપાત્ર સંબંધમાં હોય અને બીજી વ્યક્તિ સક્રિય વિશ્વાસની સ્થિતિમાં હોય ત્યારે છેતરપિંડી, ખોટી રજૂઆત અથવા અનુચિત પ્રભાવની ગેરહાજરી સાબિત કરવાનો બોજ પ્રભુત્વ ધરાવતી વ્યક્તિ પર હોઈ , તેણે સાબિત કરવું પડશે કે વ્યવહાર પ્રામાણિક રીતે થયેલ છે અને દેખીતી રીતે તે સ્પષ્ટ છે. બીજા શબ્દોમાં કહીએ તો, વ્યવહાર વાસ્તવિક અને શુદ્ધબુદ્ધિપૂર્વક નો છે.આવા કિસ્સામાં વ્યવહારની સદ્ભાવના સાબિત કરવાનો બોજ પ્રભાવશાળી પક્ષ પર છે ,બીજા શબ્દો માં કહીએ તો જે પક્ષ એટલે કે સક્રિય વિશ્વાસની સ્થિતિમાં રહેલા પક્ષ પર મૂકવામાં આવે છે.બીજા સાથે વિશ્વાસુ સંબંધમાં ઊભેલી વ્યક્તિની ફરજ છે કે તે તેની દેખરેખ માંટે આપવામાં આવેલા હિત નું રક્ષણ કરે અને અદાલત આવી વ્યક્તિઓ વચ્ચેના તમામ વ્યવહારો પર ઉત્સાહપૂર્વક નજર રાખશે જેથી રક્ષક તેના પ્રભાવ અથવા વિશ્વાસનો ઉપયોગ તેના લાભ માટે ન કરી શકે.જ્યારે

ફરિયાદ કરનાર પક્ષ આવો સંબંધ દર્શાવે છે, ત્યારે કાયદો વ્યવહાર વિરુદ્ધ નું અનુમાન કરે છે.અને જે વ્યક્તિ વિશ્વસનીય કે ટ્રસ્ટ નું પદ ધરાવતી હોય તે વ્યક્તિ ઉપર સાબિત કરવાની જવાબદારી મૂકવામાં આવેલ છે કે વ્યવહાર સંપૂર્ણપણે યોગ્ય અને વાજબી છે, કે તેની સ્થિતિનો કોઈ લાભ લેવામાં આવ્યો નથી. આ સિદ્ધાંત ભારતીય પુરાવા અધિનિયમ, ૧૮૭૨ (ટૂંકમાં 'પુરાવા અધિનિયમ') ની કલમ ૧૧૧માં અંકિત કરવામાં આવ્યો છે.અહીં નિર્ધારિત નિયમ ઇંગ્લેન્ડ અને અમેરિકામાં કોર્ટ ઓફ ઇક્વિટીમાં લાંબા સમયથી સ્વીકૃત અને સંચાલિત સિદ્ધાંત અનુસાર છે.આ સિદ્ધાંત એ છે કે જે વ્યક્તિ તેનામાં વિશ્વાસ રાખનાર વ્યક્તિ સાથે લાભની બાબતમાં સોદા કરે છે તે બતાવવા માટે બંધાયેલો છે કે તે વિશ્વાસનો યોગ્ય અને વાજબી ઉપયોગ કરવામાં આવ્યો છે. એ જરૂરી નથી કે આ વ્યવહાર જેમનો તેમ રદબાતલ છે. તેમજ એ પણ જરૂરી નથી કે જે તેને નફારતો હોય તેણે દગો અથવા આરોપણ પ્રસ્થાપિત કરવો પડે. પરંતુ તેની સંપૂર્ણ નિષ્પક્ષતા, પર્યાપ્તતા અને સમાનતા સ્થાપિત કરવાનો બોજ તે વ્યક્તિ પર છે કે જેમાં વિશ્વાસ મૂકવામાં આવ્યો છે.આ નિયમ એકબીજા સાથે ગુપ્ત સંબંધોમાં ઊભેલી તમામ વ્યક્તિઓને સમાન રીતે લાગુ પડે

છે.પ્રતિનિધિઓ, ટ્રસ્ટીઓ, વહીવટકર્તાઓ, અમલબજવણી કરનારાઓ,હરાજી કરનારાઓ અને અન્યને આ નિયમ હેઠળ રાખવામાં આવ્યા છે. આ કલમ માટે જરૂરી છે કે જે પક્ષ પર સાબિતીનો બોજ મૂકવામાં આવે છે તે સક્રિય વિશ્વાસની સ્થિતિમાં હોવો જોઈએ.જ્યાં છેતરપિંડીનો આરોપ હોય,ઇંગ્લેન્ડમાં નિયમ સ્પષ્ટ રીતે સ્થાપિત કરવામાં આવ્યો છે કે ત્રાહિત વ્યક્તી ના કિસ્સામાં સમન્યાય સ્વૈચ્છિક ખત અથવા દાનને તે અવિચારી હોવા છતાં રદ કરશે નહીં,જો કે તે છેતરપિંડી, આશ્ચર્યજનક, અનુચિત પ્રભાવના આરોપથી મુક્ત હોય અને દાતા દ્વારા તેની આંખો ખુલ્લી રાખીને સ્વયંભૂ બનાવવામાં આવેલ હોય.જ્યાંરે પક્ષકારો વચ્ચે સક્રિય, ગોપનીય અથવા વિશ્વાસપાત્ર સંબંધ અસ્તિત્વમાં હોય, ત્યાં સાબિતીનો બોજો દાન લેનાર અથવા તેના દ્વારા દાવો કરનારાઓ પર હોય છે.વધુમાં એવું નક્કી કરવામાં આવ્યું છે કે જ્યાંરે કોઈ વ્યક્તિ સ્વૈચ્છિક લેખ દ્વારા બીજા પર મોટો લાભ મેળવે છે, ત્યાં સાબિતીનો બોજ લાભ મેળવનાર વ્યક્તિ પર નાખવામાં આવે છે અને તે વ્યવહાર વાજબી અને પ્રામાણિક છે તે બતાવવાની જરૂરિયાત તેની ઉપર છે.

એકબીજા સાથે ગોપનીય સંબંધમાં ઊભેલી વ્યક્તિઓ વચ્ચેના વ્યવહારોની માન્યતાનો નિર્ણય લેવાનો હોય ત્યારે , તે જોવાનું ખૂબ જ મહત્વપૂર્ણ છે કે,બીજાને લાભ આપનાર વ્યક્તિ ને સ્વતંત્ર અને સક્ષમ સલાહ મળેલ હતી કે કેમ. આવા કિસ્સાઓ માં બીજાને લાભ આપનાર વ્યક્તિ ની ઉંમર,લાભ આપનાર વ્યક્તિ ની ક્ષમતા અને લાભ ની પ્રકૃતિ ખૂબ જ મહત્વપૂર્ણ છે.દસ્તાવેજ હેઠળ દાતા/લાભાર્થી માટે એ હંમેશા ફરજિયાત છે કે દસ્તાવેજના યોગ્ય અમલને કાયદા અનુસાર સાબિત કરે,તદઉપરાંત પણ વ્યવહારનું વાજબીપણું અથવા અન્યથા, દસ્તાવેજ હેઠળ લાભ મેળવવા અથવા અધિકારોનો દાવો કરવા માટે હંમેશા ફરજિયાત છે, પછી ભલે તે પક્ષ અદાલત સમક્ષ સામાવાળા અથવા વાદી હોય.

હવે તે સારી રીતે સ્થાપિત થઈ ગયું છે કે કોર્ટ ઓફ ઈક્વિટી, જ્યારે કોઈ વ્યક્તિ અન્ય વ્યક્તિ પાસેથી કોઈ લાભ મેળવે છે, ત્યારે અનુદાન મેળવનાર પર બોજ લાદવામાં આવે છે, જો તે કરાર અથવા ભેટ જાળવવા માંગે છે, તો તે સાબિત કરવા માટે કે હકીકતમાં તેણે તેને મેળવવાના હેતુ માટે કોઈ પ્રભાવ પાડ્યો

નથી.આ સિદ્ધાંત એશબર્નરના પ્રિન્સિપલ્સ ઓફ ઇક્વિટી, ૨ જી આવૃત્તિમાં

પાન ૨૨૯ પર ખૂબ જ સ્પષ્ટ છે. આમ:

"જ્યારે ભેટના અમલ સમયે અથવા તેના થોડા સમય પહેલા દાતા

અને દાન લેનાર વચ્ચેનો સંબંધ એવી ધારણા ઉભી કરે છે કે દાતા

પર દાન લેનારનો પ્રભાવ હતો, ત્યારે અદાલત ભેટને રદ કરે છે

સિવાય કે દાનલેનાર સાબિત કરી શકે કે ભેટ દાતાએ મુક્તપણે

લીધેલી ઇચ્છા નું પરિણામ હતું.

તે સિદ્ધાંતનો ઉપસિધ્ધાંત ભારતીય કરાર અધિનિયમ, ૧૯૭૨ (ટૂંકમાં

'કરાર અધિનિયમ') ની કલમ ૧૬ની પેટા કલમ (૩) માં સમાયેલ છે.

આ તબક્કે, શ્રીમતી.ખારબુજા કૌર વિ. જંગ બહાદુર રાય અને

અન્યો, AIR (૧૯૬૩) SC ૧૨૦૩ ના ચુકાદા માં આ કોર્ટે પ્રસ્થાપિત

કરેલ મહત્વપૂર્ણ કાયદા ના સિધ્ધાંત નોંધવાની જરૂર છે:

‘તેથી, તે દેખીતું છે કે પરદાનશીન મહિલાઓના રક્ષણ માટે વિકસાવવામાં આવેલા સિધ્ધાંત જેવાકે, છેતરપિંડી, દાબદબાણ અને વાસ્તવિક અનુચિત પ્રભાવને અન્ય સિદ્ધાંતો સાથે ગુંચવવો ન જોઈએ, જે તમામ વ્યક્તિઓને લાગુ પડે છે, પછી ભલે તે પરદાનશીન મહિલા હોય કે ન હોય.

આ તર્ક એકસરખી રીતે વૃદ્ધ, નિરક્ષર, બીમાર વ્યક્તિને પણ લાગુ પડે છે કે જે દસ્તાવેજની પ્રકૃતિ કે તેના તથ્યો ને સમજી શકતા ન હોય. તે સ્થાપિત થવું જોઈએ કે તેમાં લેખ લખનાર ની માત્ર શારીરિક ક્રિયા નહોતી, પરંતુ માનસિક ક્રિયા પણ સામેલ હતી. જોકે આ કોર્ટે પરદાનશીન સ્ત્રી ના સંદર્ભ માં શ્રીમતી ખારબુજા કૌર વિરુદ્ધ જંગ બહાદુર રાય અને અન્યો, AIR (૧૯૬૩) SC ૧૨૦૩ માં કરેલ અવલોકનો તાર્કિક રીતે વૃદ્ધ, અમાન્ય, અશક્ત (શારીરિકરીતે અને માનસિક રીતે) અને નિરક્ષર વ્યક્તિઓના કેસમાં લાગુ પડે છે.

ઉપર મુજબ ની સ્થિતિ હોઈ ,ટ્રાયલ કોર્ટ અને ફર્સ્ટ અપીલ કોર્ટના ચુકાદાઓ વિકૃત અને અસમર્થનીય હતા એવું હાઈકોર્ટ નું માનવું ન્યાયી હતું. ફર્સ્ટ અપીલઅમને હાઈકોર્ટના વાદગ્રસ્ત ચુકાદામાં દખલગીરીનો કોઈ અવકાશ દેખાતો નથી.અરજી ફગાવી દેવામાં આવે છે.ખર્ચ અંગે કોઈ હુકમ આપવામાં આવશે નહીં.

બી. એસ. અરજી ફગાવી દેવામાં
આવી

This judgment has been translated using AI Tool – SUVAS.

=====

અસ્વીકરણ: સ્થાનિક ભાષામાં અનુવાદિત આ ચુકાદા/હુકમનો હેતુ પક્ષકારોને તેમની ભાષામાં જાણકારી ઉપલબ્ધ કરાવવા માત્રનો છે અને તેનો અન્યથા ઉપયોગ થઈ શકશે નહિ. અન્ય તમામ વ્યવહારિક તેમજ સરકારી ઉદ્દેશો માટે મૂળ અંગ્રેજી ચુકાદો/હુકમ જ પ્રમાણિત અને માન્ય રહેશે.

DISCLAIMER: The translated judgment in vernacular language is meant for the restricted use of the litigant to understand it in his/ her language and may not be used for any other purpose. For all practical and official purposes, the English version of the judgment shall be authentic and shall hold the field for the purpose of execution and implementation.